

Ankomst till Chicagoland

Man väntar sig att möta Al Capones stad – men vad man finner är fridfulla boulevarder som löper fram mellan de nyklassiska byggnaderna från 1893 års världsutställning. Romanerna man läste i ungdomen beskrev Chicagos slakthus; i stället ser man fantastiska skyskrapor. Stadens centrum presenterar ett arkitektoniskt mirakel som är för 1900-talets stadsplanering vad Venedig måste ha varit på 1400-talet.

Man tänkte sig en inlandsstad i det amerikanska kärnlandet men i stället tycks den vara en marin metropol. Ordet ”sjö” leder en italienares tankar till bergens tjärnar eller de romerska villornas dammar, som Lago di Nemi; hyggligt stora sjöar är sådana som Lago di Garda i Italien eller Züricher See i Schweiz. Det som Chicagoborna kallar *Michigansjön* är ett *hav*: dess gränslösa vidder täcker en yta av cirka 60 000 kvadratkilometer (15 gånger 40 mil) – ungefär Adriatiska havets storlek. Stormböljor slår mot vågbrytarna och skickar moln av skum ända upp till Lake Shore Drive, som mest ser ut som en klassisk strandväg för bilflanörer. Storstadsområdet Chicago har inrättat sig utmed Lake Michigan, i en remsa om nästan 20 mil som sträcker sig från Wisconsin söderut till Indiana. Räknar man Gary i Indiana till Chicagoland så dröjer det inte länge innan denna väldiga stadsbildning slukar upp även Milwaukee.

Om vintern håller isen allt i sitt grepp: skyskrapor, parker, den ändlösa raden av enfamiljshus. I de mer utsatta kustområdena verkar de vågor som normalt slår mot stranden ha frusits mitt i sin rörelse, likt en rad överlappande trappsteg, sneda blåaktiga skifferflak med vita strimmor som lutar brant ner i sjön. Utanför kajerna har isen skulpterat bänkar för fiskarna som sitter med sina metrevar dinglande ner i vaken. Myndigheterna uppmanar invånarna att inte äta fisk som fångats utanför staden oftare än en gång i veckan, och att undvika stora (och därmed äldre) fiskar som förmodligen har fått mer än sin ranson i de förorenade vattnen. Invånarna bryr sig emellertid inte – vilket inte är så konstigt med tanke på att allt dricksvatten i staden hämtas ett stycke ut i sjön.

Chicago är mer vindpinad än någon annan marin stad. Dess smeknamn, *Windy City*, står rentav på skolbussarnas sidor. Fotgängare tar spjårn mot stormbyar som är våldsamma nog att släcka trafikljusen. Televisionens väderpresentatörer anger inte en (som hos oss) utan två temperaturer: en för luften och en för vinden (ungefär som att ange sommartemperaturer för solen och skuggan). Lufttemperaturen kan vara minus tio men motsvarande *chill* i vinden ända ner till minus trettio. Isvindar från nordväst, från Alaska och Arktis, sveper fram över den stora kanadensiska slätten och når utan hinder Chicago. Med sådana vindar och vintrar utsätts stadens högbana för isiga luftströmmar. Resenärerna använder den på egen risk. Här som överallt i USA bestraffas man för att inte använda – eller inte äga – bil.

Men så snart som våren anländer fylls trottoarerna med kafébord. Vid minsta antydning om varmt väder kommer bad- och soldräkter fram, exponeras kroppar. Om sommaren beger sig stadsborna i klungor ner till badstränderna liksom på europeiska storstäders *lidi* – Glifada i Grekland eller San Sebastián. Många tar ett dopp. Det första stora rasupploppet 1919 startade med att en ung svart man dödades för att ha simmat över den osynliga gräns i vattnet som skilde svarta badande från vita flickor. Sommartid vimlar strandparkerna av liv och blir platsen för bluesfestivaler, friluftskonserter, grillfester, picknick, volleyboll, kvällspromenader och raggning. Under veckosluten fylls sjöns blekblå yta med en myriad vita segel.

Det är detta *hav* som ger Chicagos sociala geografi dess bisarra karaktär. I andra av USA:s fastlandsstäder, som Saint Louis, brukar de förmögna bebo den västra sidan som vinden förser med ren luft, medan de fattiga skyfflas undan till de förorenade zonerna i öster dit luften kommer "belastad" efter kontakt med människor och industrier. (Även i London och Paris har förmögna borgare tenderat att slå sig ner i väster och lämna östsidan åt arbetarna.) Här skapar i stället Lake Michigan en oöverstiglig barriär åt öster medan landet sträcker sig platt som ett biljardbord tiotals mil åt norr, söder och väster. Stadens mest välbärgade kvarter ligger sålunda utmed sjöstranden och skiljelinjen går från norr till söder, inte från öster till väster. Stadens södra sida har alltid förknipats med den kombinerade stanken från slakthus, fabriker, fodermjöl-fabriker och andra industrier som specialiserat sig på stank och odörer. Oljeraffinaderierna och stålverkens skorstenar stänger horisonten ända bort till Gary vid gränsen till Indiana och fyller himlen med tjocka plymer av mångfärgad rök. Det är också i Chicagos sydligaste del som många av stadens getton ligger.

Omedelbart norr och söder om butiksdistriktet finns i stället kajerna och varven med deras flottor av yachter och lyxkryssare. Det finns till och med en aerodrom för privatflygare och en hamn för sjöflygplan. Guldkusten, stadens förnämsta del, är ett av de rikaste bostadsområdena i hela USA. Utmed stranden sträcker sig också Michigan Avenue, stadens viktigaste strög vars smeknamn Boul Mich härmar parisarnas beteckning på Boulevard Saint Michel. Michigan Avenues avsnitt alldeles norr om Chicago River kallas *the Magnificent Mile* på grund av sina modebutiker och patricierhus.

Åt väster, inåt land, mindre än en kilometer från den magnifika milen, kan man fortfarande se bostadsområdet Cabrini-Green. Dess invånare är afroamerikaner; den genomsnittliga familjeinkomsten är fyrtio gånger lägre än på Guldkusten och en åttaåring kan dödas av en försluten kula på väg till skolan. Så nära paradiset har Cabrini-Green blivit ett sådant bekymmer att stadens bostadsmyndighet beslutat att riva åtminstone höghusen. Men Chicago är inte två städer, den ena överrik, den andra smutsig och deprimerande. Det finns bara ett Chicago med dess otaliga avantgardeteatrar, med utsökta vietnamesiska, afghanska och peruvianska restauranger, med mytiska blues- och jazzklubbar, med gäng och med sociala bostadsområden som Taylor Homes och Cabrini-Green.

Åtta års oavbruten blomstring har omformat stadens geografi. Några av de gamla skamfläckarna har rivits och ersatts med små läckra *town-houses*. University of Chicago håller som bäst på att uppgradera området intill campus, där det förr fanns en loppmarknad. Men ännu kan man se barn glatt tumla om i sörjan medan trottoarsidan är beströdd med gamla bildäck och svarta kroppar höllda i ”vandrande sovsäckar”, bilder som får en att tänka på Lucknows eller Kanpurs gator i Uttar Pradesh. Invånare i denna moderna metropol – och i jordens rikaste och mäktigaste land – ses gräva i skräpet, stoppa ner huvudet och överkroppen i sopcontainer.

Man ser kringströdda på landsbygden ett slags vilda djur, hanar såväl som honor, svarta, blåbleka och genombrända av solen och oskiljaktiga från jorden, i vilken de gräver och rör med en outtröttlig envishet; de har liksom en artikulerad röst; och då de reser sig upp, visar de ett mänskligt ansikte, de är i själva verket människor. Om natten drar de sig in i hålor.¹

Det var så som den franske moralisten och författaren Jean de la Bruyère för 300 år sedan beskrev sin tids bönder, utan att kunna drömma om hur kusligt lika dem vissa av Chicagos medborgare skulle bli. Och Uni-

versity of Illinois campus i Chicago är bara ett av stadens högre läroanstalter med deras mängd av Nobel- och Pulitzerpristagare.

”Till skillnad från New York, San Francisco eller Los Angeles ger oss Chicago möjlighet att kolla verkligheten”, säger James Weinstein, grundare, ägare och redaktör bakom varannanveckopublikationen *In These Times* och en av den amerikanska vänsterns nyckelfigurer. ”Det är här man får en *reality check*, en föreställning om vad det verkliga USA tänker, man är mitt inne i det.” Visst är man det – än mer jämfört med i Des Moines eller Omaha, som i grunden är parodier på städer. Chicago kan fortfarande skryta med ett levande centrum (det finns faktiskt kiosker som säljer dagstidningar, en institution som saknas i en så stor stad som Denver). Här finns bussar – och en tunnelbana – men samtidigt befinner man sig i villaträdgårdarnas USA, ett relativt litet centrum omgivet av oändliga förortsvidder med enfamiljshus.

Talar man med en feminist från en burgen stadsdel eller en trotskist från Chicagos historiska sällskap eller en tredjevärldenstidning – den sortens personer som man skulle tro befann sig långt från Den amerikanska drömmens konformistiska mall – finner man att alla flödar över av gränslös kärlek till staden. Gräver man lite djupare finner man de mest skilda skäl för denna kärlek: stadens vitala fackföreningar, dess alternativkultur, den svarta kulturens mångfald. Men även från denna förment antikonformistiska minoritet sipprar det fram ett i grunden amerikanskt, i grunden kapitalistiskt ideal, om att människans yttersta strävan är att äga ett enfamiljshus, skilt från grannhusen av en gräsmatta, men fortfarande njuta av olika urbana bekvämligheter som konserter, teatrar, restauranger, biografier. Chicago är idealstaden som både är trivsamt periferi att bebo och levande metropol.

Chicago hjälper också till att besvara en annan fråga som var och en ställer sig efter att ha bott någon tid i USA (sade historikern Wolfgang Schivelbusch): ”När och hur kom det sig att europeiska invandrare slutade vara européer och började bli *amerikaner*? Vad är det som omärkligt men tydligt har gjort dem så annorlunda i sitt sätt att leva, bo, ja använda bestick?” Eller som Werner Sombart skrev i sin bok från 1906 med den lustiga titeln *Varför finns det ingen socialism i Förenta staterna?* (Finns inte på svenska. Ö.a.):

1. Detta berömda citat från La Bruyères *Caractères* (avsnittet ”De l’homme”, § 128) citeras av Erich Auerbach i *Dargestellte Wirklichkeit in der abendländischen Literatur*, 1946 [här citerat efter *Karaktärer eller tidens seder*, övers. Erik Staaff, Natur och Kultur, Stockholm 1960, s. 111]

Vad har Nürnberg gemensamt med Chicago? Inget annat än det yttre kännetecknet att människor bor tätt tillsammans på gator och är beroende av tillförsel utifrån. Andligt sett ingenting. Den förra är nämligen en byliknande, organiskt framvuxen formation, den senare en efter "rationella" grundsatser artificiellt tillkommen, verklig "stad" där (som Tönnies skulle säga) alla spår av *Gemeinschaft* är utplånade och ett rent *Gesellschaft* har etablerats. Och medan i gamla Europa (hittills, bör vi kanske säga) "staden" efterliknar landet och har tagit till sig dess karaktär, är landsbygden i Förenta staterna omvänt egentligen en stadsbebyggelse utan städer.²

Chicago uttrycker sanningen om USA av ännu ett skäl. I Europa är kapitalismen maskerad, *tyglad*, av sitt historiska arv: i Frankrike genom nationalstatstraditionen, i Italien genom kyrkan, i Storbritannien genom aristokratin. Hos oss möter kapitalismen hinder i form av redan skiktad tradition, stelnade seder, oceandjupa fördomar.

I USA kan man i stället förnimma kapitalismen i all dess nakna kraft, med dess subversiva förmåga att förflytta hela liv från Mekongs eller Indus till ett avgjort kyligare klimat. Man kan se kapitalets förmåga att forma varje enskilt inslag i människors liv vare sig det gäller deras sätt att röra sig, bo eller äta. I gommen, i känslan, sexuellt: kapitalismens tumavtryck finns överallt. Det är ingen tillfällighet att Werner Sombart 1906 inleder sin bok med orden: "Amerikas förenta stater är för kapitalismen ett Kanaans land, det förlovade landet. Det var nämligen här som alla villkor uppfylldes för utveckling av dess fulla och rena väsen. Ingen annanstans har det funnits land och människor med förmåga att utveckla dess högsta former."³

Även i detta är Chicago utan tvivel den mest amerikanska av städer. Ingen annan plats i världen äger en så fanatisk tro på kapitalets frigörande potential och på den kapitalistiska religionen. Om nu USA är kapitalismens Kanaans land så är Chicago sannerligen dess Jerusalem. McDonald's är ett multinationellt bolag från Chicago – ett mått på den kraft och fart med vilka dess vanor har tvingat sig på oss är att dess första restaurang öppnades först för 45 år sedan, 1959, och att det räckte med 36 år för att det amerikanska livet skulle vara otänkbart utan McDonald's.

Ett gott exempel på Chicagos kapitalistiska etik är stadens Art Institute, ett av världens största och finaste konstmuseer, tack vare sponsringen från Chicagos slaktare och *delicatessen*-ägare. Men dessa sponsorer nöjer sig inte med att få sitt namn ingraverat på en skylt intill konstverken, som på andra museer. Om man här på museet letar efter

2. Werner Sombart, *Warum gibt es in den Vereinigten Staaten keinen Sozialismus?*, J.C.B. Mohr, Tübingen 1906, s. 14.

3. *Ibid.*, s. 7.

ett visst verk av en viss konstnär (till exempel Edward Hoppers *Nighthawks*) kan man lika gärna gå hem, eftersom tavlorna är organiserade efter vem som donerat, inte vem som målat dem. I en sal kan man hitta en Hopper, en Picasso och en Utrillo genom välvillig donation av mr X., medan det tio salar bort har samlats målningar donerade av mr Y., däribland en Matisse, en Liechtenstein och en annan Hopper. Därav kommer det sig att åtskilda epoker, olika genrer och konstnärer som inte har något med varandra att göra alla inordnas och förenas under sponsorns egid. Och så fortsätter det: konstmuseets subjekt är inte konstnären eller själva konstverket utan donatorn.

Ett sista påpekande: det kan inte förnekas att Chicago vill vara och är en intagande stad. Tillsammans med USA:s mest korrumperade politiker, värsta gäng och mest hänsynslösa kapitalister finner man här landets mest generösa gräsrotsorganisationer. Det var till exempel här som Jesse Jackson startade sin kampanjturné. Och från träden i Lincoln Park, intill den blekblå sjön, tittar ekorrarna på dig med huvudena på sned. Med svansen glittrande i solskenet bröstar de sig och gnuggar sin vita magpås som om de väntar på nötterna du ska sträcka fram mot dem.